

AUTOREFERAT

1. IMIĘ I NAZWISKO: ANNA NOWICKA-STRUSKA

2. WYKSZTAŁCENIE, POSIADANE DYPLOMY:

2004 – tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Siedemnastowieczne kazania pogrzebowe. Nurt karmelitański*, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Stefana Nieznanskiego; recenzenci: prof. dr hab. Mirosław Korolko (IBL PAN) prof. dr Jerzy Starnawski (UŁ).

1996 – tytuł magistra filologii polskiej, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Dodatkowe uprawnienia:

2008 – dyplom kwalifikacyjnych studiów podyplomowych w zakresie emisji głosu, Wydział Artystyczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.

3 DOTYCHCZASOWE ZATRUDNIENIE W JEDNOSTKACH NAUKOWYCH:

Od 2004 – adiunkt w Zakładzie Literatury Staropolskiej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (obecnie: Zakład Badań Teatralnych i Literatury Staropolskiej).

2001-2002 – asystent w Zakładzie Literatury Staropolskiej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

4 WYKAZANE OSIĄGNIĘCIA WYNIKAJĄCEGO Z ART.16 UST.2 USTAWY

TYTUŁ OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO:

Podstawa: Jednotematyczny cykl:

Kultura literacka Lublina epoki baroku. Edycje krytyczne tekstów i studia

a. PUBLIKACJE WCHODZĄCE W SKŁAD OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO

I. EDYCJE KRYTYCZNE

1. Mateusz Bembus, *Kometa to jest pogróżka z nieba na postrach, przestrogę i upomnienie ludzkie*, wprowadzenie i opracowanie Sławomir Baczewski przy współpracy z Anną Nowicką-Struską, Lubelska Biblioteka Staropolska, t.VI, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009.
(Moja praca nad tą edycją polegała na napisaniu części „Wprowadzenia”: „Kometa Mateusza Bembusa w kręgu retoryki i kultury literackiej przełomu XVI i XVII wieku” oraz ustaleniu części objaśnień. Mój wkład oceniam na 30%).
2. Andrzej Kochanowski, *Kazanie lubelskie*, opracowanie i wstęp Anna Nowicka-Struska, Lubelska Biblioteka Staropolska, t.VIII, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2010.
3. Paweł Ruszel, *Fawor niebieski*, wprowadzenie i opracowanie Anna Nowicka-Struska, Lubelska Biblioteka Staropolska, t.X, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014.
4. „Strzały serdeczne z Pisma świętego i ojców świętych zrobione, a od dusze nabożnej ku niebu wypuszczone”. *Siedemnastowieczna adaptacja Pia desideria Hermana Hugona z rękopisu lubelskich karmelitanek bosych klasztoru Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny*, „Terminus”, t.18 (2016) nr 2(39), s.131-159.

II. ARTYKUŁY – STUDIA:

1. *Czekając na Chmielnickiego. Lublin w tekstach czasów wojen kozackich*, [w:] *Wojny, bitwy i potyczki w literaturze i kulturze XVI i XVII wieku*, red. Magdalena Piskała, Wiesław Pawlak, Warszawa: Instytut Badań Literackich 2011, s.238-257.
2. *Harmonie, upominki i zacne akty. Siedemnastowieczne epitalamia lubelskie*, [w:] *Sarmackie theatrum*, t. VI, *Mędzy tekstami*, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego, red. Mariola Jarczykova, Anna Sitkova, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2012, s. 89-119.
3. *Poezja okolicznościowo-polityczna w drugiej połowie XVIII wieku w Lublinie*, [w:] *Poezja okolicznościowa w Polsce w latach 1730-1830. W kręgu spraw publicznych i narodowych*, red. Marek Nalepa, Grzegorz Trościński, Roman Magryś, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, s. 214-233.
4. *Dom i świat. Prywatność domu klasztornego w świetle kroniki karmelitanek bosych klasztoru św. Józefa w Lublinie i tekstów regulujących ich życie w Karmelu* [w:] *Sarmackie theatrum*, t. 7, *W kręgu rodziny i prywatności*, red. M. Jarczykova, Renata Ryba, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2014, s. 187-208.
5. A. Nowicka-Struska, *Pamięć zbiorowa i pamięć miasta w świetle lubelskich dominikańskich przekazów mirakularnych XVII i XVIII wieku* [w:] *Memuarystyka w dawnej Polsce*, red. Piotr. Borek, Dariusz Chemperek, Anna Nowicka-Struska, Kraków: Wydawnictwo Collegium Columbinum 2016, s. 83-98.

A. OMÓWIENIE CELU NAUKOWEGO WW. PRAC I OSIĄGNIĘTYCH WYNIKÓW

Cykl publikacji *Kultura literacka Lublina epoki baroku. Edycje krytyczne tekstów i studia* dotyczy dzieł powstałych w obrębie formacji kultury staropolskiej od początku XVII do schyłku XVIII wieku, zakorzenionych w estetyce baroku, tak jego początkowej, dojrzałej jak i schyłkowej fazie. Elementem wiążącym omawiane teksty jest przestrzeń miasta Lublina.

W początkach XVII wieku Lublin należał do prężnie rozwijających się miast królewskich Rzeczypospolitej. Korzystne usytuowanie na skrzyżowaniu dróg wiodących z Krakowa i Małopolski centralnej na północ, do Wilna i na Litwę, oraz traktów wiodących

z Korony centralnej na wschód, do Lwowa i na Ruś wzmacniało w państwie pozycję miasta królewskiego. Ranga miasta znacznie wzrosła po ulokowaniu w nim Trybunału Koronnego w 1578 roku. Oprócz istotnej roli administracyjnej w przestrzeni państwa Lublin był ważnym ośrodkiem handlu. Od połowy XVI wieku do lat 30-tych XVII wieku stanowił również jeden z najważniejszych ośrodków reformacji (od 1570 roku – przybycie do miasta Marcina Czechowica i Jana Niemojewskiego) oraz kontrreformacji, aktywności zarówno braci polskich, jak i jezuitów (od 1586 roku – otwarcie kolegium Towarzystwa Jezusowego). U progu siedemnastego stulecia Lublin przeszedł znaczną modernizację, zwłaszcza po wielkim pożarze w 1575 roku, w tym czasie miała miejsce rozbudowa miasta i nadanie mu nowożytnego kształtu obecnego do dziś.

W kręgu moich zainteresowań badawczych pozostają teksty powstałe w przestrzeni Lublina, związane z jego mieszkańcami, im służące lub przez nich stworzone. Z tego powodu w cyklu publikacji nie znalazły mojego zainteresowania utwory, które wyszły z lubelskich drukarni, ale nie wykazują istotnych relacji z miastem i jego obywatelami czy mieszkańcami czasowo w nim rezydującymi.

Za najbardziej interesujące w pracy naukowej, której przedmiotem jest tekst rezonujący wiedzę dawnych pisarzy na temat historii, ich odczuwania przeszłości oraz potrzeb ich współczesności, uważam długie trwanie zjawisk w kulturze i literaturze, praktyki kultury uobecnione w tekstach dawnych, a także relacje człowieka z przestrzenią oraz kategorię miejsca. Stąd moje zainteresowanie dorobkiem metodologicznym francuskiej szkoły *Annales* oraz - w późniejszych tekstach - antropologią historyczną. Obie szkoły proponują metody, które aplikowałam w badaniach nad literaturą i piśmiennictwem staropolskim. Kluczowa kategoria przestrzenna jaką jest miasto, jego topografia, struktura kulturowa i związane z nią asocjacje historycznoliterackie sprawiły, że moje zainteresowania metodologiczne ukierunkowane zostały również w stronę geopoetyki oraz geografii humanistycznej spod znaku Yi Fu Tuana. Tego rodzaju współczesne badania, odnoszące w większości do nowoczesnych miast, zastosowałam w analizach przekazów o mieście wczesnonowożytnym, poszukując w tekstach dawnych elementów auto/bio/geo/narracji. Interesującymi mnie kategoriami były: doświadczenia miasta i jego mieszkańców, pamięć miejsca, przemiany tożsamości odwzorowane w tekstach, przetwarzanie *lieux de mèmores*. Inną metodologią badawczą ważną w badaniu instytucji wspólnoty miasta czy grupy religijnej, kategorii lokalności, wobec faktycznej fragmentaryczności historycznego przekazu kulturowego jest dla mnie nowy historyzm.

Zbiór prac poświęconych kulturze literackiej Lublina, oprócz zasadniczego podziału na edycje i studia, postanowiłam rozdzielić na trzy grupy.

- I. Artykuły odnoszące się do aktywności literackiej i kulturowej świeckich mieszkańców Lublina;
- II. Analizy oraz edycje tekstów religijnych i okołoreligijnych związanych z wydarzeniami publicznymi w mieście;
- III. Edycje i analizy dotyczące kultury literackiej w klasztorach lubelskich karmelitanek bosych.

Pierwszą grupę opracowań stanowią studia ukazujące ambicje świeckich mieszkańców grodu i ich aktywność na polu literackim. Piśmiennictwo to związane było z wydarzeniami i świętami zarówno rodzinnymi, jak i publicznymi. Są to artykuły: *Harmonie, upominki i zacne akty. Siedemnastowieczne epitalamia lubelskie* (II,2) oraz *Poezja okolicznościowo-polityczna w drugiej połowie XVIII wieku w Lublinie* (II,3). Pierwsze z tych studiów dotyczy kultury literackiej początków baroku w mieście, drugie odnosi się do zjawisk epigońskich, tak zwanego „długiego trwania” epoki w przestrzeni wydarzeń publicznych i literatury okolicznościowej przełomu lat 80. i 90. XVIII wieku.

Drugą grupę stanowią analizy tekstów religijnych i okołoreligijnych. W XVII i XVIII wieku utwory te były przede wszystkim związane z funkcjonowaniem w Lublinie klasztoru i kościoła Dominikanów, w którym przechowywana była bardzo ważna dla religijnego oblicza miasta relikwia drzewa Krzyża świętego. Teksty z nią powiązane, budujące lokalną tożsamość stanowią świadectwo religijnych wydarzeń publicznych, które wówczas rozegrały się w przestrzeni miejskiej. Grupę tę tworzą studia: *Czekając na Chmielnickiego. Lublin w tekstach czasów wojen kozackich* (II,1); *Pamięć zbiorowa i pamięć miasta w świetle lubelskich dominikańskich przekazów mirakularnych XVII i XVIII wieku* (II,5); oraz dwie edycje: Pawła Ruszla *Fawor niebieski* (I,3) i *Kazania lubelskie* karmelity bosego Andrzeja Kochanowskiego (I,2) oraz edycja utworu Mateusza Bembusa, *Kometa to jest pogróżka z nieba...*, (I,1).

Trzecia grupa tekstów odnoszących się do Lublina epoki staropolskiej związana jest z twórczością i kulturą zamkniętych zakonów żeńskich, przede wszystkim dwóch klasztorów karmelitanek bosych. Konwenty te były w sposób znaczny odizolowane od świata, a ich mieszkanki prowadziły niezbadane dotąd życie intelektualne i duchowe. Efektem zainteresowania badawczego są prace nad aktywnością lubelskich karmelitanek: *Dom i świat. Prywatność domu klasztornej w świetle kroniki karmelitanek bosych klasztoru św. Józefa w*

Lublinie i tekstów regulujących ich życie w Karmelu (II,4) oraz edycja rękopiśmiennego, odkrytego przeze mnie tekstu źródłowego „*Strzały serdeczne z Pisma świętego i ojców świętych zrobione, a od dusze nabożnej ku niebu wypuszczone*”. *Siedemnastowieczna adaptacja Pia desideria Hermana Hugona z rękopisu lubelskich karmelitanek bosych klasztoru Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny* (I,4).

I. Artykuły odnoszące się do aktywności literackiej i kulturowej świeckich mieszkańców Lublina

Studium *Harmonie, upominki i zacne akty. Siedemnastowieczne epitalamia lubelskie* (poz. B 2) stanowi analizę trzech epitalamiów lubelskich, w tym dwóch wydanych w Lublinie: Wojciecha Ciechanowicza *Symphonia nuptialis ex harmonia anni z Harmonia upominków siedmiu*, Lublin 1636; Jana Jurgiewicza *Na zacny i chwalebny akt szlachetnie urodzonego P. Jakuba Zagórnego* (Lublin 1634) i jednego pochodzącego z drukarni zamojskiej, odnoszącego się jednak do wydarzenia rodzinnego i bohaterów związanych z Lublinem: Jana Wacława Goreckiego *Na gody małżeńskie zacne sławetnego jegomościa P. Jakuba Wentona, Zamość* (Zamość 1681). Trzy teksty źródłowe odzwierciedlają sytuacje stanowe wesela- ślub magnacki, szlachecko-mieszczański i mieszczański oraz trzy bardzo różne poziomy realizacji artystycznej. Pierwszy utwór stanowi przykład interesującej i nasyconej modnymi wątkami hermetycznymi propozycji łańcisko-polskiego widowiska epitalamijnego. Ciechanowicz prezentuje bardzo dobrą znajomość modnych nurtów hermetycznych, wiedzę z zakresu ezoteryki, alchemii, gemmologii, mistyki orficko-pitagorejskiej. Nasyconą symbolicznie i kunsztowną, udramatyzowaną pochwałą nowożeńców usytuował w przestrzeni Lublina. Z miastem, choć bardziej w sferze społecznej niż obrazowej, koresponduje drugi utwór, Jana Jurgiewicza, związany z Konopnicami, słynnym rodem patrycjusza lubelskich. Epitalamium egzemplifikuje żywe w tym czasie wśród przedstawicieli stanu mieszczańskiego ambicje adaptowania kulturowych wzorców szlacheckich zarówno w treści utworu jak i w oprawie edytorskiej, przede wszystkim zaś w przejmowaniu obyczajowości świąt rodzinnych. Jednocześnie obecne na jedynym egzemplarzu tego utworu marginalia i dopiski czytelnicze stanowią interesujący komentarz tych prób. Znacznie późniejsze trzecie epitalamium, pochodzące z lat osiemdziesiątych XVII wieku jest świadectwem nieudolnego przetworzenia modnych wzorców literackich z pierwszej połowy stulecia. Ukazuje ponadto, jak atrakcyjna dla mieszczaństwa była wciąż erudycja mitologiczna, mająca dodawać splendoru uroczystości zaślubin. Analizowane

epitalamia łączy wyraźne przywołanie „lubelskiego Septemtryjonu”, wszystkie trzy, choć z różnym skutkiem artystycznym, odwołują się do znaczenia miasta. Triada epitalamiów pochodzących z jednej przestrzeni symbolicznie odzwierciedla powolną degrengoladę Lublina w siedemnastym stuleciu.

Studium *Poezja okolicznościowo-polityczna w drugiej połowie XVIII wieku w Lublinie* (II, 3) dotyczy tekstów i wydarzeń publicznych w mieście u schyłku epoki staropolskiej, których smutnym tłem był zupełny upadek materialny grodu, widoczny choćby w jędrnych w warstwie narracyjnej, przywołanych tu *Pamiętnikach* Kajetana Koźmiana. Na kulturę literacką schyłku XVIII wieku w Lublinie składały się produkcje programów teatralnych, mowy i kazania pogrzebowe, trybunalskie, relacje z uroczystych wjazdów, teksty drukowane na okoliczność reasumpcji i limitu Trybunału. Nowością w publicznej przestrzeni wydawniczej tego okresu stały się wiersze imieninowe, a ich uroczyste wręczanie upowszechniło się jako obyczaj elit społecznych. Podstawę źródłową w tym artykule stanowią przede wszystkim liczne relacje – drukowane pamiętniki obchodów imienin ówczesnego marszałka Trybunału Koronnego Jana Małachowskiego oraz towarzyszące tym wydarzeniom opublikowane teksty literackie. Te późnoosiemnastowieczne wydarzenia publiczne i teksty z nimi związane pokazują żywotność alegorycznego myślenia, skłonności do wizualnej konkretyzacji idei oraz żywotność barokowych form emblematycznych. Feta miejska, która miała wówczas miejsce, unaocznia, że myślenie elit o uroczystości publicznej zakorzenione było w *stricte* barokowych koncepcjach łączących porządek przestrzeni, władzy, struktury społecznej z obrazem, figurą, lemmą, a wyrazista obecność form kultury barokowej w zaawansowanym stadium epoki oświecenia była znakiem „długiego trwania” baroku. Na uwagę zasługuje również to, że czytelne i rozpoznawalne znaki kultury XVII wieku – piramidy, słońca, insygnia stanów, wieńce, oręże, przywołujące symboliczne trwanie, wyrastające z tradycji panegiryku, stanowiły w społeczeństwie oświeconych stały kod użytkowany w przestrzeni miejskiej.

II. Analizy oraz edycje tekstów religijnych i okołoreligijnych związanych z wydarzeniami publicznymi w mieście

Drugą grupę studiów i edycji ściśle związanych z przestrzenią Lublina tworzą teksty eksponujące religijny wymiar wydarzeń publicznych. Mając w pamięci znaczną rolę Lublina

w rozwoju protestantyzmu polskiego, zwłaszcza antytrynitaryzmu, zaznaczyć należy, że w obrębie moich zainteresowań znajdują się zagadnienia katolicyzmu potrydenckiego.

Studium *Czekając na Chmielnickiego. Lublin w tekstach czasów wojen kozackich* (II,1) oparte jest przede wszystkim na źródle *Fawor niebieski* (1649) siedemnastowiecznego dominikanina lubelskiego, Pawła Ruszla (1593-1658), Autor był niezwykle ważną i charyzmatyczną postacią w Lublinie epoki staropolskiej. Zajmował się nieustrudzenie propagowaniem relikwii drzewa Krzyża świętego znajdujących się w Lublinie w kościele Dominikanów od XIV wieku. W artykule wykazałam, jak traumatyczne wydarzenia okresu wojen kozackich zostały wprzęgnięte przez dominikanina we wzmacnianie katolicyzmu, wzrost rangi sanktuarium Krzyżowego, a nade wszystko w budowanie poczucia wspólnoty mieszkańców miasta wobec wydarzeń dziejowych. Na podstawie analizy utworu Ruszla postawiłam tezę, iż *Fawor niebieski* i opisane w nim wydarzenia pretendowały do spoiwa tożsamości lokalnej. Ukazałam społeczny i publiczny wymiar religijności oraz zjawisko prywatności kultu religijnego związanego z papierowym wizerunkiem obiektu kultu, w tym przypadku obrazu relikwii upowszechnionego drukiem wraz z tekstem *Faworu niebieskiego*. W studium wskazane zostały elementy służące budowaniu wspólnoty – pamięć mieszkańców, wspólne doświadczenie pokoleniowe, wspólnota przestrzeni topograficznej i poczucie lokalności. Jako źródła wspomagające uwzględnione zostały inne utwory z epoki, przede wszystkim ważne wydaje się wykorzystanie dość mało rozpoznanego w badaniach nad literaturą staropolską pamiętnika Żyda, historyka i talmudysty pochodzącego z Wołynia, Natana Hanowera.

Perspektywa antropologiczna, geopoetycka oraz zagadnienia pamięci, tożsamości i wspólnoty podjęte zostały w kolejnym artykule *Pamięć zbiorowa i pamięć miasta w świetle lubelskich dominikańskich przekazów mirakularnych XVII i XVIII wieku* (II,5). W stosunku do poprzedniego studium rozszerzeniu uległ korpus źródeł, na który złożyły się oprócz *Faworu niebieskiego* teksty Andrzeja Wargockiego, *O Krzyżu i Ukrzyżowanym* (Zamość 1620), Pawła Ruszla, *Skarb nigdy nieprzebrany* (Lublin 1655-1656, Jasna Góra 1725, Berdyczów 1767), Piotra Przewoskiego, *Snopek mirrowy najśłodsze drzewa Krzyża zbawiennego...* (Lublin 1744). Wszystkie utwory dotyczą lubelskiej relikwii dominikańskiej drzewa Krzyża świętego. Celem tego studium było określenie, jak w ciągu półtora stulecia zmieniał się mirakularny przekaz o sakralnym obiekcie i mieście oraz jego mieszkańcach, dla których relikwia stanowiła *axis mundi*. Do analizy tych tekstów kultury zastosowana została koncepcja pamięci Jana Assmanna oraz miejsca pamięci (*lieux de memoire*) Pierre'a Nory. Z

porównania źródeł wynika, że teksty te operowały zarówno pamięcią komunikatywną jak i kulturową. Zestawienie ich unaocznia, iż w miarę upływu czasu nie tylko relikwia, ale także ryt religijny z nią związany stał się autonomicznym miejscem pamięci dla miejskiej zbiorowości. W artykule pokazałam również, jak w przekazach wszystkich autorów została wykorzystana przestrzeń Lublina, jego topografia. Związek miasta i *sacrum* odzwierciedlał antropologiczny paradygmat wzajemnego oddziaływania i uświęcania obydwu. Kategoria wspólnotowości objęła w analizowanych utworach nie tylko przestrzeń, wydarzenia cudowne, ale też konkretne postaci osadzone w obrębie pamięci komunikatywnej. Ostatnim przywołanym w tym zestawieniu tekstem był dziewiętnastowieczny rękopis Gracjana Wereżyńskiego (niedawno odnaleziony). Ukazuje on, jak w tej linearnej sekwencji narracji o cudownej relikwii lokalnym mitem stała się postać najważniejszego z twórców tych przekazów, Pawła Ruszla a zbiorowe wyobrażenie o nim zastąpiło mit o pierwotnym źródle mirakularnym. Tym samym pokazana została kulturowa ewolucja i ciągłość potrzeb wspólnoty.

W krąg zainteresowań badawczych spuścizną kulturową i literacką Lublina wpisuje się moja działalność edytorska. Przygotowane do druku i opracowane przeze mnie dwa teksty o charakterze monografii powstały w oparciu o źródła, których pierwodruki, a zarazem jedyne wydania, miały miejsce w połowie XVII wieku.

W ścisłym związku z omówionymi powyżej artykułami pozostaje edycja *Faworu niebieskiego* Pawła Ruszla. Praca powstała w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (Projekt „Lubelska Biblioteka Staropolska. Edycja krytyczna tekstów staropolskich zawiązanych ze wschodnią Małopolską – kontynuacja serii wydawniczej Lubelska Biblioteka Staropolska”). Oprócz przywrócenia pamięci o ważnym dla Lublina źródle dodatkowa wartość tej edycji polega na udostępnieniu unikatowego tekstu staropolskiego wraz z wydaną w skali 1:1 ryciną relikwii Krzyża świętego, reprintem wizerunku dołączonego do pierwodruku. Osobliwość tego obrazu polega na tym, że zachowany w zaledwie kilku egzemplarzach kopiersztych wiódł w XVII wieku samodzielny żywot „obrazu świętego” obrębie prywatnej pobożności katolików. Edycja powstała na podstawie nowo odkrytego egzemplarza druku znajdującego się w zasobach Biblioteki Berlińskiej *Staatsbibliothek zu Berlin*, obecnie przechowywanej w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Praca edytorska polegała na ustaleniu przekazu rekonstrukcji i wariantów tekstu, czasu powstania utworu. Do edycji dodane zostały liczne komentarze i objaśnienia. Edycja łączy klasyczną metodologię filologiczną z antropologicznym ujęciem

oraz nastawieniem zaproponowanym przez nowy historyzm. Obszerne wprowadzenie rozszerzyło podjęte wcześniej zagadnienia związków świętej relikwii z miastem o konteksty z dziejów relikwii, miasta i Zakonu kaznodziejskiego od średniowiecza do połowy XVII stulecia. Celem edycji było ukazanie związków dzieła literackiego z życiem wspólnoty lokalnej. *Fawor niebieski* dokumentuje wydarzenia historyczne, ale też ukazuje dokonywane na bieżąco ich oceny i interpretacje. Wydanie tekstu tego rodzaju otwiera wgląd do „żywej tkanki historii”, pokazuje fakt historyczny, nastroje społeczne z nim związane, zachowania i religijność zbiorową.

W kręgu spraw publicznych, których pamięć zachowana została dzięki drukowi tekstów „uczestniczących” czy istotnych dla wydarzeń rozgrywających się w mieście sytuuje się edycja *Kazania lubelskie* Andrzeja Kochanowskiego (I,2), karmelity bosego posługującego się zakonnym predykatem Aleksander od Jezusa. Dwa źródłowe teksty pozostające od XVII wieku w pierwodruku to kazania pochodzące z magnackiego pogrzebu podskarbiego wielkiego koronnego Jana Mikołaja Daniłowicza, *Niebieskie planety górnym oddane sferom* (Kraków 1650) oraz pogrzebu szlacheckiego starosty radomskiego Mikołaja Gniewosza, *Mężna śmierć mężnego żywota plód* (Kraków 1650). Obydwa rytzy typu *pompa funebris* miały miejsce w Lublinie w odstępie zaledwie dwóch dni w nieodległych od siebie kościołach karmelitańskich – pw. Matki Boskiej Szkaplerznej i pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny. Na uwagę zasługuje postać autora, który należał do najznakomitszych kaznodziejów epoki baroku w Polsce. Teksty te unaocniają żywy związek słowa kaznodziejskiego z aktualnymi wydarzeniami politycznymi i postawami obywatelskimi w Rzeczypospolitej, odzwierciedlają napięcia i oceny społeczne tych okoliczności (np. bitwa pod Piławcami) oraz egzemplifikują teatralny wymiar kazania pogrzebowego a także jego silny związek z architekturą sakralną uroczystości pogrzebowych. Kazania funeralne zdradzają również rangę wydarzenia, jakim była magnacka pompa funeralna w przestrzeni Lublina. O jakości literackiej tych kazań świadczą fragmenty poetyckie, między innymi ód Horacego, których przekłady karmelita włączył do oracji pogrzebowych.

Edycja tekstu Mateusza Bembusa, *Kometa to jest pogróżka z nieba* (I,1) posiada podobną w stosunku do *Faworu niebieskiego* genezę – zjawisko mirakularne widziane przez zbiorowość. Autor napisał najprawdopodobniej *Kometę* w Lublinie, pracując na potrzeby kolegium Towarzystwa Jezusowego. Tekst z jednej strony dokumentuje najważniejsze założenia kultury politycznej kręgów jezuickich z okresu panowania Zygmunta III, z drugiej zaś pokazuje znamienne dla epoki mirakularne nastawienie oraz stałą skłonność do

odczytywania znaków „księgi natury”. Jest również tekst interesującym przeglądem encyklopedycznej wiedzy astronomicznej swego czasu.

Prace edytorskie w ramach serii wydawniczej "Lubelska Biblioteka Staropolska" prowadzone były w oparciu o pierwodruki z XVII wieku. Zasadnicze wytyczne edytorskie przynależne do edycji naukowej typu B były dostosowywane do wymagań poszczególnych tekstów. Praca nad edycjami obejmowała cele tekstologiczne i edytorskie: krytykę tekstu, ustalenie podstawy wydania, rekonstrukcję tekstu. Ustalono warianty tekstu i jednolite zasady transkrypcji. W ramach aparatu krytycznego wskazane zostały błędy drukarskie i poprawki wydawcy. Do edycji dodano objaśnienia i komentarze rzeczowe oraz źródłowe ujawniające intertekstowe zależności i konteksty kulturowe. Dodatkowo tomy zaopatrzone zostały w słowniki dawnych wyrazów i form.

III. Edycje i analizy dotyczące kultury literackiej w klasztorach lubelskich karmelitanek bosych.

Przez dwa usytuowane w Lublinie klasztory karmelitanek bosych w ciągu dwóch stuleci przewinęło się około osiemdziesiąt kobiet. W swoich konwentach były one niemal całkowicie wyizolowane od reszty społeczeństwa. Dorobek lubelskich karmelitanek z obydwu klasztorów, pw. Św. Józefa i pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny uległ prawie całkowitemu rozproszeniu. Prowadzone przez mnie do chwili obecnej badania mają na celu przywrócenie wiedzy na temat działalności intelektualnej, literackiej i duchowości zakonnic obydwu konwentów. W grupie studiów poświęconych dziedzictwu kulturowemu lubelskich karmelitanek znajduje się rozprawa *Dom i świat. Prywatność domu klasztorowego w świetle kroniki karmelitanek bosych klasztoru św. Józefa w Lublinie i tekstów regulujących ich życie w Karmelu* (II,4) oraz edycja źródłowa „*Strzały serdeczne z Pisma świętego i ojców świętych zrobione, a od dusze nabożnej ku niebu wypuszczone*”. *Siedemnastowieczna adaptacja Pia desideria Hermana Hugona z rękopisu lubelskich karmelitanek bosych klasztoru Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny* (I,4).

Studium poświęcone prywatności domu klasztorowego pw. św. Józefa jest próbą odkrycia wartościowania świata przez zamknięte w obrębie klauzury zakonnice, dotarcia do ich codzienności, relacji wewnętrznych i obyczajów klasztornych. Za podstawowe źródło

przyjęłam zachowaną kronikę konwentu. W analizie zastosowane zostały kluczowe kategorie francuskiej szkoły *Annales*: prywatność, pojęcie przestrzeni wewnątrz i na zewnątrz klasztoru, kategorię rodziny, przestrzeni osobistej, intymnej biologicznego obszaru ciała. Oprócz wspomnianej kroniki w artykule posłużyłam się unikatowym źródłem – rękopiśmiennym zwyczajnikiem karmelitańskim ze zbiorów Biblioteki Karmelitanek Bosych w Krakowie. Z przeanalizowanych źródeł wynika, że karmelitanki w zapisach historiograficznych wielką wagę przykładały do kształtowania wizerunku klasztoru jako domu dla zbiorowości, zaś skrywały przejawy indywidualizmu czy zachowań osobistych. Jedynymi śladami indywidualnych preferencji są spisywane przez nie mini-narracje w obrębie kronik, ukazujące pośrednio ich zainteresowania.

Z archiwaliów karmelitańskich pochodzi też źródło edycji adaptacji zakonnej *Pia desideria* Hermana Hugona *Strzały serdeczne z Pisma świętego i ojców świętych zrobione, a od dusze nabożnej ku niebu wypuszczone* (I,4). Odkrycie tego tekstu w rękopisie klasztornym uważam za jedno z najważniejszych swoich osiągnięć naukowych. Opublikowany przeze mnie tekst znajdował się zasobach Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Krakowie. Pochodził z rękopisu należącego do lubelskich karmelitanek bosych klasztoru pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny. Odkrycie tego cyklu jest istotne ponadto ze względu na fakt, iż kodeks zaginął z archiwum kilka lat temu. Datowany na połowę XVII wieku rękopis spisany został najprawdopodobniej przez Jagnieszkę od Pana Jezusa Baranka, Iżycką. Zabytek dowodzi niezbadanej dotąd aktywności zakonnic w dziedzinie twórczego przeszczepiania na polski grunt najsłynniejszego zbioru emblematycznego epoki. Nadmienić należy, że działo się to na wiele lat przez pierwszym polskim wydaniem cyklu w przekładzie Aleksandra Teodora Lackiego i równolegle w czasie z niedawno odkrytym rękopiśmiennym przekładem Mikołaja Mieleszki. Fakt ten pokazuje jak intensywne życie intelektualne w tym czasie prowadziły lubelskie karmelitanki, co znajduje też potwierdzenie w prowadzonych obecnie przeze mnie badaniach. Karmelitańska adaptacja *Pia desideria* uzmysławia, iż dla odbiorców różnych środowisk atrakcyjność zbioru jezuickiego polegała nie tylko na współlistnieniu obrazu i subskrypcji poetyckiej, ale również na dołączonych do pierwodruku komentarzach patrystycznych – są one pierwszoplanowe w rękopisie lubelskich zakonnic. Edycja ta poszerza znany badaczom zakres percepcji emblematyki barokowej oraz jej funkcjonowania. Efektem kwerend klasztornych jest ponadto odnalezienie jeszcze innych rękopiśmiennych wersji tego typu adaptacji karmelitańskich, które w najbliższym czasie zostaną wydane.

Powyżej omówiony jednotematyczny cykl przygotowanych przeze mnie studiów naukowych wpisuje się w moje zainteresowania badawcze. Do 2018 roku uczestniczyłam jako wykonawca w trzech edycjach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, a w ostatnim z niżej wymienionych byłam współredaktorem projektu:

- „*Lubelska Biblioteka Staropolska*”. *Edycja krytyczna tekstów staropolskich związanych ze wschodnią Małopolską – kontynuacja serii wydawniczej „Lubelska Biblioteka Staropolska”* projekt nr 0070/FNiTP/H11/80/2011.
- *Kultura Pierwszej Rzeczypospolitej w dialogu z Europą. Hermeneutyka wartości* projekt nr 11H 12 0250 81
- „*Lubelska Biblioteka Staropolska. Series Nova*”. *Edycja krytyczna tekstów staropolskich - kontynuacja serii wydawniczej* projekt nr 11H 16 0082 84.

W ramach trwającego obecnie trzeciego z wymienionych programów przygotowuję dwie edycje krytyczne:

- *Karmelitańskie adaptacje Pia desideria Hermana Hugona z XVII i XVIII wieku*, wprowadzenie i opracowanie Radosław Grześkowiak, Jolanta Gwioździk, Anna Nowicka-Struska, planowany czas wydania: 2019
- Paweł Ruszel, *Księga trzecia o cudach wielkich tej części drzewa Krzyża świętego Chrystusowego, która się w Koronie Polskiej w mieście Lublinie... znajduje*, wprowadzenie i opracowanie Anna Nowicka-Struska, planowane wydanie: 2021.

Prowadzona przeze mnie praca naukowa koncentruje się wokół zagadnień związanych z kulturą literacką Lublina XVII i XVIII wieku, rękopiśmiennymi zasobami polskich zakonów kontemplacyjnych, sztuką pisma kobiecego w XVII wieku.

5. POZOSTAŁE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE I ZAWODOWE

A. PRACA NAUKOWA

Moje zainteresowania badawcze w przeszłości dotyczyły w znacznej mierze literatury okolicznościowej. Z kaznodziejstwem epoki baroku związane były prace dotyczące związków słowa homiletycznego z emblematyką, poezją: *Autorzy wyższego dowcipu i poeci liryczni; Poezja w prozie kaznodziejskiej epoki baroku*;

Ulotne druki karmelitańskie pochodzące z pogrzebów magnackich połowy XVII wieku; Corpora artificialia – o inspiracjach emblematycznych, malarskich i architektonicznych w kaznodziejstwie pogrzebowym XVII wieku; Klio znaczy chwalić. Historia, czasy i ludzie w XVII- wiecznych kazaniach karmelitańskich; Elementy teatralne, gest i komunikacja niewerbalna w siedemnastowiecznych, kazaniach pogrzebowych (Załącznik: Wykaz opublikowanych prac, poz.:9, 11, 12, 13). W prozie użytkowej starałam się odnaleźć wiedzę o charakterze kulturowym, koncentrując się na wizerunkach kobiet czy cudzoziemców: *Kobiece wzorce osobowe w kaznodziejstwie XVII wieku; Wizerunek cudzoziemców w XVII-wiecznym kaznodziejstwie polskim* (Załącznik: Wykaz opublikowanych prac, poz.:14, 17). Część prac poświęcona była sylwetkom wybitnych twórców kazań w epoki baroku: *„Bądź mi świadkiem Krakowie...” O krakowskich kazaniach Andrzeja Kochanowskiego i ich autorze; Laska marszałkowska” – jedyna zachowane kazanie Macieja Kazimierza Sarbiewskiego* (Załącznik: Wykaz opublikowanych prac, poz.15, 16).

W kręgu zainteresowań literacko-kulturowych znalazły się utwory, w których poszukiwałam dawnego modusu wiedzy o świecie zewnętrznym: *Wizerunek cudzoziemców w XVII wiecznym kaznodziejstwie polskim, Wieści ze świata i wiadomości o świecie w homiletyce polskiej XVI wieku* (Załącznik: Wykaz opublikowanych prac, poz.:17, 19). Często zainteresowania naukowe skłaniały mnie ku utworom okolicznościowym. Ten charakter tekstów zadecydował o zainteresowaniu utworami mało znanymi i autorów należących do kręgu *minorum gentium*, takich jak Mateusz Kuligowski: *Dźwięk Marsa walecznego Mateusza Kuligowskiego w kontekście utworów pochocimskich 1673 roku; Emblematyczne epitalamia wileńskie z drugiej połowy XVII wieku* (Załącznik: Wykaz opublikowanych prac, poz.:21, 20). Z czasem sprecyzowaniu uległy zainteresowania naukowe związane z moim rodzinnym miastem Lublinem, badałam teksty nie tylko epok staropolskiej, ale też sylwetki osób, dzieje instytucji i wydarzeń późniejszych stuleci: *Kazania lubelskie XVII wieku; Hieronim Łopaciński i biblioteka jego imienia w badaniach i życiu Jerzego Starnawskiego* (Załącznik: Wykaz opublikowanych prac, poz.:24, 27).

Za bardzo ważny moment w mojej działalności naukowej uznaję uczestnictwo projekcie *Kultura Pierwszej Rzeczypospolitej w dialogu z Europą. Hermeneutyka wartości*, od którego rozpoczęła się moja praca z rękopisami zakonnymi, ekscerpcja tekstów źródłowych, ich analiza historycznoliteracka i kulturowa. Pierwszym efektem

tych badań było obszerne studium dotyczące całokształtu dorobku karmelitańskiego w Rzeczypospolitej: *Duchowość i piśmiennictwo karmelitańskie w Polsce XVII i XVIII wieku*. (Załącznik: Wykaz opublikowanych prac, poz. 30): Za istotne naukowo ustalenia, nieznane dotąd w literaturze badawczej, uważam zwłaszcza wskazanie w nim źródeł znajomości listów św. Teresy z Avili przez karmelitanki polskie oraz sposobów kontaminowania niderlandzkich edycji jej epistolografii w odpisach polskich, a przez to również rozszerzenie wiedzy o kulturze czytelniczej i literackiej tych zakonnic oraz recepcji pism słynnej mistyczki w Polsce.

Kultura literacka i umiejętności piśmiennicze karmelitanek na podstawie rękopisów zakonnych stały się też przedmiotem mojego zainteresowania w studium *Listy w kręgu kulturowym karmelitanek bosych w XVII i XVIII wieku. Ze studiów nad rękopisami z Biblioteki Karmelitanek Bosych* (Załącznik: Wykaz opublikowanych prac, poz. 29). Pokazałam w nim zarówno sposób posługiwania się formą listu w środowisku zakonnym, wykorzystanie epistolografii w dziejopisarstwie klasztorным, naśladowanie listu literackiego, intymne formy kommemoratywne a także sposoby archiwizowania, zabezpieczania listów ważnych dla karmelitanek z punktu widzenia ciągłości tradycji zakonnej.

Przekierowanie uwagi badawczej ku rękopisom karmelitańskim i wielokrotne kwerendy archiwalne zaowocowały ponadto odkryciem przeze mnie nieznanego dotąd cyklu 17 emblematów zakonnych karmelity bosego Bonawentury od św. Stanisława, Frezera, z drugiej połowy XVII wieku. Zbiór ten był komentarzem literackim do namalowanego przez zakonnika na prośbę karmelitanek obrazu. Jak informuje rękopiśmienny żywot tego karmelity, treścią obrazu był wizerunek dziada kościelnego. Fakt ten przywołujący rodzaj rozrywki czy zabawy literacko-plastycznej czyni odnaleziony cykl niezwykle atrakcyjnym obiektem badań. Utwory te, obecnie przygotowane do druku, zaprezentowane zostały na konferencji *Inwencja i inspiracja w kulturze wczesnonowożytnej* (z cyklu *Kolokwia staropolskie*, Kazimierz Dolny 2016).

W czasie pracy akademickiej uczestniczyłam w dwudziestu konferencjach ogólnopolskich i międzynarodowych oraz w dwóch konferencjach zagranicznych. Byłam współorganizatorem międzynarodowej konferencji naukowej *Memuarystyka w dawnej Polsce*, organizowanej przez Zakład Literatury Dawnej Uniwersytetu

Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i Zakład Literatury Staropolskiej Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej (maj 2015). Współpraca ta zaowocowała ponadto wydawnictwem naukowym, *Memuarystyka w dawnej Polsce*, Kraków 2016, którego byłam współredaktorem (red. P. Borek, D. Chemperek, A. Nowicka-Struska). Drugą monografią wieloautorską współredagowaną przez mnie była książka *Biernat z Lublina a literatura i kultura w dawnej Polsce* Lublin 2015, współredagowana z Justyną Dąbkowską-Kujko (Załącznik: Wykaz opublikowanych prac, poz.7, 8).

W 2018 roku kontynuując pracę nad spuścizną zakonną, odbyłam tygodniową kwerendę zagraniczną w Lwowskiej Narodowej Bibliotece Naukowej im. Stefanyka, w Oddziale Rzadkiej Książki i Oddziale Rękopisów.

Za pracę naukową w Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej zostałam dwukrotnie nagrodzona przez rektora Nagrodą Indywidualną III stopnia (2011, 2014).

Przez wiele lat współpracowałam z redakcją *Encyklopedii katolickiej*, na potrzeby której opracowałam osiemnaście haseł. W mniejszym zakresie współpracowałam z *Powszechną encyklopedią filozofii*, z której artykuły i hasła zostały przedrukowane częściowo w *Encyklopedii filozofii polskiej*. Pojedyncze hasła napisałam do *Słownika badaczy literatury polskiej* oraz *Słownika biograficznego miasta Lublina*. Obszerne omówienie polskiej literatury barokowej mojego autorstwa zamieszczone zostało cyfrowej encyklopedii literatury w Stanach Zjednoczonych: *Literary Encyclopedia* [www.litencyc.com].

B. PRACA DYDAKTYCZNA

W Instytucie Filologii Polskiej prowadzę zajęcia na kierunkach filologia polska oraz E-edukacja i edukacja, na studiach pierwszego i drugiego stopnia. Współpracuję także dydaktycznie z innymi instytutami i jednostkami w ramach Wydziału Humanistycznego (Instytut Bibliotekoznawstwa, Historii, Anglistyki i Lingwistyki stosowanej, Kulturoznawstwo, Centrum Języka i Kultury Polskiej). W ramach zajęć kierunkowych prowadziłam wykłady i konwersatoria między innymi z przedmiotów: Historia literatury polskiej, Tradycje literackie dawnej Polski, Tradycje literatur europejskich, Kultura literacka epoki staropolskiej, Estetyka w edukacji. Za jeden z najistotniejszych obszarów mojej

pracy dydaktycznej uważam seminaria dyplomowe, które prowadzę na kierunku filologia polska i E-edycerstwo i edycerstwo. Dotąd wypromowanych zostało przeze mnie 20 prac licencjackich.

W dydaktyce posługuję się nie tylko tradycyjnymi metodami, ale staram się podążać za rozwojem nowych technologii w celu przybliżenia studentom epok dawnych i zagadnień kultury książki. Za istotne uważam również wyrabianie u studentów postaw świadomego uczestnictwa w wydarzeniach kultury. W związku z tym rokrocznie przeprowadzam część zajęć w lubelskich placówkach kultury (miedzy innymi Muzeum Lubelskie, Dom Słów). Byłam również organizatorem wyjazdów studenckich na Warszawskie Targi Książki.

Gościnnie przeprowadziłam wykłady w Uniwersytecie w Gandawie w ramach dydaktyczno-szkoleniowego Programu Erasmus (Belgia 2011) oraz Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (2015).

Obecnie jestem promotorem pomocniczym doktoratu mgr Iwony Rak-Poks na temat: *Literacka rama wydawnicza w edycjach polskich postylli z wieku XVI. Wybrane problemy*, którego promotorem jest dr hab. prof. Uniwersytetu Śląskiego Anna Sitko (otwarcie przewodu doktorskiego 24 stycznia 2017 roku przez Radę Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego).

Oprócz zajęć kierunkowych prowadzę zajęcia z emisji głosu na kilku kierunkach Wydziału Humanistycznego. Jestem autorką rozdziału podręcznika *Dydaktyka tłumaczenia ustnego* dotyczącego tego zagadnienia: *Higiena i emisja głosu* (Zał.: Wykaz opublikowanych prac, poz. 32).

C. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA I POPULARYZATORSKA

W ramach działań organizacyjnych byłam zaangażowana w organizację wydarzeń istotnych dla Instytutu Filologii Polskiej takich jak: „Drzwi otwarte”, wykłady w tzw. szkołach partnerskich, „Pogotowie maturalne”, praca w komisji rekrutacyjnej. Od lat sprawuję opiekę nad poszczególnymi rocznikami studiów. Jako przedstawiciel młodszych pracowników naukowych jestem członkiem Rady Instytutu Filologii Polskiej, a w latach 2011-2016 jako reprezentant młodszych pracowników naukowych byłam członkiem Rady

Wydziału Humanistycznego. Za pracę w uniwersytecie zostałam nagrodzona Medalem Brązowym za Długoletnią Służbę (2016).

Przez ponad dziesięć lat byłam skarbnikiem i sekretarzem Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, Oddziału Lubelskiego, gdzie obecnie jestem członkiem Zarządu.

Za niezwykle istotne w pracy uważam włączanie się w życie kulturalne miasta. Z tego względu brałam udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa *Zabytkom na odsiecz* (2009), Lubelskim Festiwalu Nauki (2015, współpraca z Wojewódzką Biblioteką im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie). Współpracuję z lubelskimi dominikanami w celu popularyzacji przeszłości miasta, w ramach tej współpracy uczestniczyłam w odnotowanej przez lokalne media promocji książki *Fawor niebieski* w klasztorze Dominikanów (2015) W 2017 roku włączyłam się w uroczyste obchody 700-lecia Lublina wygłaszając publiczny odczyt w Muzeum Literackim im. J. Czechowicza na temat: *Testy za murem. O czym pisały lubelskie karmelitanki w XVII wieku.*

Rene Mamele-Smole